

NOVAS PENZOL

Número 24 - marzo de 2021

XELA ARIAS: raíz indómita

Xela Arias Castaño (Sarria, 1962 – Vigo, 2003). Nace en Sarria, cando seu pai, Valentín Arias, era mestre na *Granxa Barreiros*, proxecto educativo de Antonio Fernández López, xunto co *Colexio Fingoi*, para o que contou con Manuel Gómez Román como arquitecto dos edificios e con Avelino Pousa Antelo e Ricardo Carvalho Calero como primeiros directores dos centros. Neles cursou Xela os seus primeiros anos de estudo. Con sete anos a familia trasládase a Vigo, tamén por razón do traballo de Valentín. A actividade profesional de Xela centrouse no campo do libro, en Edicións Xerais de Galicia, como tradutora e editora e, posteriormente, no do ensino. A súa obra literaria é esencialmente poética e destaca pola innovación, o inconformismo e o compromiso no mundo literario galego do momento. María Xesús Nogueira, editora da súa *Poesía reunida (1982-2004)*, defínea como “unha voz rompedora e arriscada”. Versos como “A vida ía en serio” ou “Faite indómita”, acredítano.

Fotografía de Xulio Gil

Traduciu ao galego obras dende diversas linguas, tendo un papel importante na consolidación deste traballo profesional en Galicia. O seu labor foille recoñecido coa concesión de Premios á tradución coma o da *Sociedade da Língua Portuguesa*, o *Ramón Cabanillas* e o *Plácido Castro*. En 2018 a Asociación Galega de Profesionais da Tradución e da Interpretación creou o *Premio Xela Arias*, en recoñecemento ao seu labor como tradutora.

A Real Academia Galega acordou dedicarlle o *Día das Letras Galegas* de 2021.

Con este número de *Novas Penzol* queremos contribuír ao recoñecemento e a difusión da súa figura e da súa obra.

Agradezo a colaboración do persoal da Fundación Penzol e de María Dolores Cabrera para a elaboración deste boletín.

Saúdos cordiais
Silvestre Gómez Xurxo
Responsábel de Novas Penzol

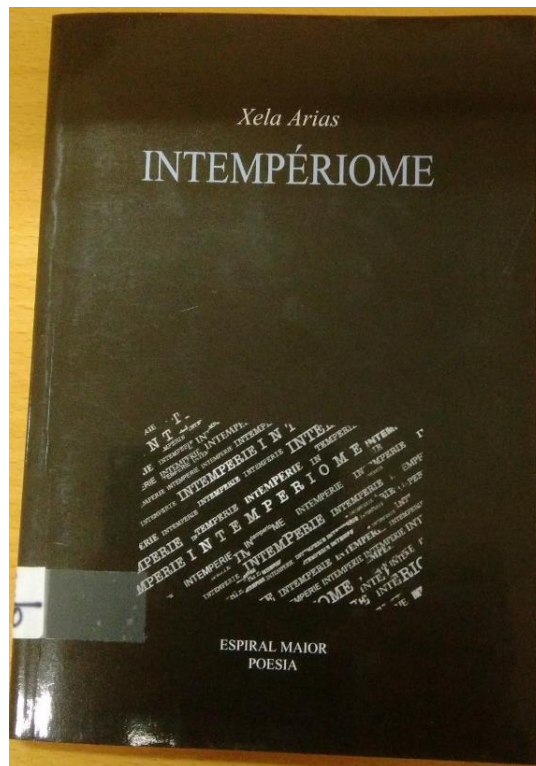
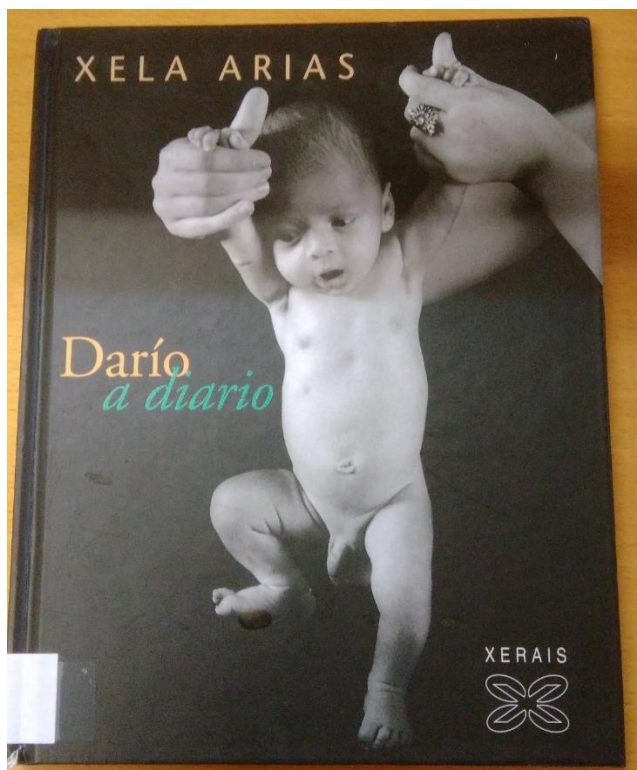
BIBLIOTECA PENZOL E BIBLIOTECA FERNÁNDEZ DEL RIEGO
XELA ARIAS, AUTORA
 monografías

- Vin** e outros poemas/Xela Arias. En *Escolma da poesía galega : 1976-1984/* realizada por Xosé Lois García. Barcelona: Sotelo Blanco, 1984; p. 280-285. Sign.: 29/179.
- Denuncia do equilibrio/** Xela Arias; deseño, capa e ilustracións, Xosé Guillermo. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1986. Sign: 43/117.
- [Teño unha man que esgarra e súa as paredes dos retretes]** e outros poemas/ Xela Arias. En *Ox poetas de Vigo cantan en homenaxe a súa cidade/* Xesús Elías Quiroga... et al.; idea e realización, M^a do Carmo Kruckenberg. Vigo: Concello, Concellería de Cultura, 1989; p. 45-48. Sign.: 30/293.

- Que si, que si/** Xela Arias. En *Contos eróticos: Elas/* Xela Arias... et al. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1990. Sign: 44/69.
- Tigres coma cabalos/** Xela Arias; fotografías, Xulio Gil. Vigo : Edicións Xerais de Galicia, 1990. Sign: FR-22/14.
- [Non é xusto que destroce estas veces a balazos...], Acompañame/** Xela Arias. En *Escolma poética: X Festival da Poesía, Salvaterra de Miño, setembro 1990.* Salvaterra de Miño: Sociedade Cultural e Deportiva "O Condado", 1990; p. 59-61. Sign.: 54/18.
- [caen inverno as chuvias longas as melenas]** e outros poemas/ Xela Arias. En *Palabra de muller/* editora, Helena Pérez; coordinación literaria, Mª Camino Noia; fotografía, Celina Ramos; ilustradoras, Menchu Lamas, Berta Alvarez Cáccamo, María de Felipe. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1992; p. 22-25. Sign.: 25/148.

- Monólogo adicto**/ Xela Arias. En *Aliad-Ultreia: poesía, pintura*. Lugo: Deputación Provincial, Servizo de Publicacións, 1993; p. 4. Sign.: FR-22/49.
- Darío a diario**/ Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1996. Sign: 151/265. Dedic. autógr. da autora a Avelino Pousa Antelo.
- A de quen comprende non é palabra feliz**/ Xela Arias. En *Daquelas que cantan: Rosalía na palabra de once escritoras galegas*: Cincuentenario da Fundación Rosalía de Castro/ Pura Vázquez...et al. Padrón: Patronato Rosalía de Castro, 1997; p. 44-47. Sign.: 46/114.
- Cuestiono se é o tempo monocorde**/Xela Arias. En *Río de son e vento : unha antoloxía da poesía galega*/ edición e selección, César Morán. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1999; p. 399-401. Sign.: 40/199.
- [caen inverno as chuvias longas as melenas]** e outros poemas/ Xela Arias. En *25 anos de poesía galega (1975-2000) III*/ Luciano Rodríguez, recompilador. A Coruña: La Voz de Galicia, 2002, (Biblioteca galega 120, n. 108); p. 7-13. Sign.: 10/26.
- [E ademais convosco herdades...]**/ Xela Arias. En *Un futuro para a lingua*/ coordinación, Xosé González Martínez, Xosé Sánchez Puga. Santiago de Compostela: Consellería de Educación e Ordenación Universitaria, Dirección Xeral de Política, 2002; p. 47. Sign.: 154/121.
- Na retina, desde nena**/ Xela Arias. En *Homenaxe a Francisco Fernández del Riego*/ coordinador da edición literaria Xesús Ferro Ruibal; coordinador da edición plástica Antón Pulido. Vigo: Fundación Premios da Crítica Galicia, 2002; p. 65. Sign.: 43/336.

- Intempériome**/ Xela Arias. A Coruña: Espiral Maior, 2003. Sign: FR-47/330. Dedicataria autógrafa da autora a FFR.

- Poemas de “Intempériome” e “Negra sombra” (en prelos)**/ Xela Arias. En *Elas. 2, Antoloxía poética*/ poemas, M^a do Carme Kruckenberg, Carmen Panero, Xela Arias; debuxos, Antón Goyanes. Vigo: Unión Comarcal de CC.OO. de Vigo, 2003; p. 41-59. Sign.:14/237.
- Cadáver de mar**/ Xela Arias. En *Botella ao mar*: catálogo dunha exposición organizada pola Asociación Galega de Artistas Visuais na Casa das Artes de Vigo (10 de abril-1 maio) e no Auditorio de Galicia de Santiago de Compostela (7-18 maio) en 2003/ preliminares, Manuel Quintana Martelo, Rafa Villar ; fotografía, Javier Iglesias. Santiago de Compostela: Asociación Galega de Artistas Visuais, 2003; p. 44. Sign.: 20/52.
- Dignidade**/ Xela Arias. En *Alma de beiramar*. Asociación de Escritores en Lingua Galega en contra da Marea: Asociación de Escritores en Lingua Galega, 2003; p. 115. Sign.: FR-92/145.
- [Podo chamarlle nación, terra, paisaxe humana]**/ Xela Arias. En *Espazo para un signo*/ Marilar Aleixandre, Xela Arias... et al.; ilustracións, Lázaro Enríquez. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 2004; p. [26]. Sign.: 159/029. Dedicatoria autógrafa do ilustrador.
- Poema a Rosalía**/Xela Arias. En *Cartafol poético para Alexandre Bóveda*/ Manuel María ...et al.; prólogos Anxela Bugallo, Marga Romero, Susana Trigo. A Coruña: Espiral Maior; Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 2006; p. 45. Sign.: C-420/5.
- Poesía reunida: (1982-2004)**/ Xela Arias; edición, introdución e notas, María Xesús Nogueira Pereira. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 2018. Sign: 154/104.
- Denuncia do equilibrio**/ Xela Arias; limiar, Olga Novo. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 2021. Sign.: C-518/031.

BIBLIOTECA PENZOL E BIBLIOTECA FERNÁNDEZ DEL RIEGO
XELA ARIAS, AUTORA
 traducións, notas, revisión lingüística

- Cidades fantásticas, Príncipes e Xinns da Mitoloxía e as Lendas Árabes**/ Khairat Al Saleh; ilustracións: Rashad N. Salim; tradución, Xela Arias e Valentín Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1986. Sign.: 23/23.
- O Gato Gaiado e a Andoriña Señá: Unha historia de amor**/ Jorge Amado; tradución, Xela Arias; ilustracións, Carybé. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1986. Sign.: 47/12.
- Amor de perdición**/ Camilo Castelo Branco; traducción e notas, Xela Arias; introdución, José Viale Moutinho. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1986. Sign.: 47/306.
- O bosque animado**/ Wenceslao Fernández Flórez; tradución, Xela Arias; introdución e notas, Valentín Arias; ilustracións, Maife Quesada. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1987. Sign.: 47/312.

- O Segredo de Cibrán e outros contos**/ Xosé Antonio Perozo; introdución, Modesto Hermida García; ilustracións, Fernando Morales; revisión lingüística, Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1988. Sign.: 47/320.
- O rei vello e o rei mozo**/ Luis Agüero; tradución, Xela Arias. En *Sede central : relatos (2)*/ Luis Agüero ... et al. Vigo: Clube Cultural Adiante, 1990. Sign.: 27/399.
- As Bruxas**/ Roald Dahl; introdución, Alberto Avendaño; tradución, Lidia Iglesias Izquierdo, Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1989. Sign.: 47/328.
- Dublinese**/ James Joyce; tradución, Débora Ramonde, Rafael Ferradáns e Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1990. Sign.: 44/16.
- A Vinganza do barco fantasma**/ Henk Kuijpers; tradución, Xela Arias, Mª Xesús Lameiro. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1992. Sign.: 23/165.
- A cantiga de amor**/ Vicenç Beltrán; tradución, Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1995. Sign.: 45/75.
- O derradeiro dos mohicanos**/ Fenimore Cooper; tradución, introdución e notas, Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1999. Sign.: 152/155.
- Drácula**/ Bram Stoker; introdución e tradución: Xela Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 1999. Sign.: 47/528
- Leonardo: un home universal nos límites extremos da mente e da arte**/ Francesca Debolini; tradución, Xela Arias. Vigo: Nova Galicia Arte, 2000. Sign.: 44/335.
- Van Gogh: pintarei co vermello e co verde as terribles paixóns humanas**/ Anna Torterolo; tradución, Xela Arias. Vigo: Nova Galicia Arte, 2000. Sign.: FR-45/90.
- Venus negra**/ Angela Carter; limiar, Teresa Caneda; tradución, Xela Arias en colaboración con Xabier Muguerza Martínez. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 2001. Sign.: 43/216.
- O Enxeñoso fidalgo Don Quixote da Mancha**/ Miguel de Cervantes Saavedra; tradución, Valentín Arias López, Xela Arias... et al. A Coruña: La Voz de Galicia; Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 2005. Sign.: FR3-39/116.

BIBLIOTECA PENZOL E BIBLIOTECA FERNÁNDEZ DEL RIEGO
XELA ARIAS, AUTORA
 artigos en revistas

En **BOLETÍN GALEGO DE LITERATURA**. Sign.: SL-R-20

- Autopoética. N. 11 (1994); p. 199 / N. 21-22 (1999); p. 195. (Os mesmos poemas aparecen publicados en dous números, porque o n. 21-22 recolle a poesía publicada nos anteriores).
- Independencia 1. N. 11 (1984); p. 200. / N. 21-22 (1999); p. 196.
- Independencia 2. N. 11 (1984); p. 200. / N. 21-22 (1999); p. 196.

- [Barréname fosfatos...]. N. 11 (1984); p. 201. / N. 21-22 (1999); p. 197.
- Norte do meu sur. N. 11 (1984); p. 200-201. / N. 21-22 (1999); p. 197.
- Soldados. N. 11 (1984); p. 201. / N. 21-22 (1999); p. 197.
- [Que me compartas se me falo de nada]. N. 11 (1984); p. 202. / N. 21-22 (1999); p. 198.
- [Non hai, si que non hai]. N. 11 (1984); p. 202. / N. 21-22 (1999); p. 199.

En **BOLETÍN DA ASOCIACIÓN CULTURAL DE VIGO**. Sign. RG-230/6

- A Fraga dos paxaros faladores e a fraga leopardicia. Xul. 1973
(1.º Premio na sección “Contos de nenos” do VI Concurso de Contos infantís, 1973).
- Entrevista a Xela. Xul. 1973.

A FRAGA DOS PAXAROS FALADORES E A FRAGA LEOPARDICIA

Fai xa certa cantidade de anos, non sei cantos, estaba eu na miña casa de Xemil e tiven unha idea: ir viaxar e esprorar o mundo.

Pois ben, escomencéi a facer as maletas recollendo todos os meus terbellos. Metín as maletas e bulsas no ascensor e baixéi. Abrín o coche, e a correr. Iba a 200 por hora.

(Este coche meu é un «Leopardo a reacción» que inventaron uns científicos amigos meus. Que, por certo, dixéronme que puxera anuncios e dixera ás xentes que no seu laboratorio teñen unha medicina que o que tome durará millóns e millóns de anos. Este laboratorio está na rúa Saturno, número 20, piso 100.000. Así que, o que queira vivir millóns de anos xa sabe a onde dirixirse).

Cheguéi a hunha fraga. Pro esta fraga era pequena. E os seus únicos habitantes eran paxaros faladores. Os cales, arrodeáronme asegún cheguéi. (Eran moi grandes, como xigantes). E un que estaba traxeado con camisa branca, levita negra e calzón froleado, díxome:

—Pirris, Pío-Pío, pos turistis exangos.

Que quere decir: «Os Pío-Pío saúdan aos turistas estranxeiros».

Eu estiréi a man pra decir «encantada de conocelo». Pro el alargóu a pata. E eu, asustada, preguntéi:

—¿Qué significa?

Fragmento de *A fraga dos paxaros faladores e a fraga leopardicia*, texto co que Xela gañou o primeiro premio no VI Concurso de Contos Infantís (1973), publicado no Boletín da Asociación Cultural de Vigo en xullo de 1973, quizais sexa o seu primeiro texto editado.

En **CAREL**. Sign.: RG-372/9

- Desposeso. N. 1 (abr. 1984); p. 18

En **CONGOSTRA**. Sign.: RG-231/10

- ¿Que por que? N. 0 (1988); p. 36.

En **DORNA**. Sign.: RG-326

- [Vin]. N. 3 (1982); p. 26.
- [Teño o cerebro cheo de fume]. N. 5 (1982); p. 33.
- Furia nos cabalos dos cometas. N. 6 (1983); p. 52.
- [Eu cuestiono]. N. 7 (1984); p. 58-59.
- [E di, sabemos que fóra se perden]. N. 10 (1986); p. 36.
- [Inmensamente os veleiros desfeitos]. N. 10 (1986); p. 36.
- Que lugar. N. 11 (1987); p. 18.
- [Rostros pulcros nos instantes das esquinas]. N. 11 (1987); p. 19.
- [Dentro]. N. 3 (2000); p. 11.
- [Fóra]. N. 3 (2000); p. 11.

En **FESTA DA PALABRA SILENCIADA**. Sign.: RG-480

-Cristal. N. 4 (1987); p. 72.

En **KATARSIS**. Sign.: RCM-6/6

-[Érgome e Vigo vai aínda durmido...]. N. 3 (maio 1984); p. 26.

(No sumario da revista figura o nome de Xela Álvarez. O poema está asinado por Xela)

En **LUCES DE GALIZA**. Sign.: RG-272

-[Centro de pallas este corazón esperto...]. N. 2 (mar. 1986); p. 25.

En **TINTIMAN**. Sign.: 48/34(2)

-Abandono xa a marcha da miña sombra. N. 0 (1984); p. 53.

-O Vértigo enano. N. 0 (1984); p. 53.

En **XISTRAL**. Sign.: RG-601/1

-Dentro. N. 3 (2000); p. 11.

-Fóra. N. 3 (2000); p. 11.

BIBLIOTECA PENZOL E BIBLIOTECA FERNÁNDEZ DEL RIEGO
OBRAS SOBRE XELA ARIAS
monografías

-**Xela Arias, quedas en nós**/ edición, Valentín Arias. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 2004. Sign.: 142/156.

-**Escolma poética “Xela Arias, ventureira”**. En *Xela Arias, poeta nas marxes* / Xulio Gil e Susana Trigo Arcos, das colaxes, Emma Pedreira, da ilustración do índice, Beatriz Pereira. Vigo: O Arquivo das Trasnás, 2021. P. [22-48]. Sign.: C-518/031.

BIBLIOTECA PENZOL E BIBLIOTECA FERNÁNDEZ DEL RIEGO
ARTIGOS SOBRE XELA ARIAS
revistas

En **ENCRUCILLADA**. Sign.: RG-480

-En memoria da amiga Xela Arias Castaño/ María Camino Noia Campos. N. 135 (nov.-dec. 2003); p. 69-73.

-Non esquezas nunca o rostro de quen te amou/ Manuel R. Pereira Valcárcel. N. 135 (nov.-dec. 2003); p. 73.

En **FESTA DA PALABRA SILENCIADA**. Sign.: RG-480.

-Festa Xela/ Marga Romero. N. 18 (2003); p. 43-44.

En **GRIAL**. Sign.: SL-R-3

-Queremos tanto a Xela/ Víctor F. Freixanes. N. 160 (2003); p. 11.

En **LUZES DE GALIZA**. Sign.: RG-272

-Poesía feminina última. N. 8/9 (outono- inverno 1988-1989) ; p. 46-50.

En **MADRYGAL**. Sign.: RG-578

-Xela Arias: verso desnudo/ Jesús Expósito Rabadán. Vol. 8 (2005); p. 33-41.

En **A NOSA TERRA**. Sign.: SL-R-1

-Un Luxo, Darío/ Xosé M. Eiré. N. 778 (15 maio 1997); p. 23.

-Xela Arias, as promesas incumpridas/ X. G. G. N. 1102 (30 out.-5 nov. 2003); p. 27.

-Xela Arias, a poeta da nudez/ A. N. T. N. 1103 (6 ao 12 nov. 2003); p. 30.

-Xela Arias/ Marta Dacosta. N. 1103 (6 ao 12 nov. 2003); p. 30.

-Grazas/ María Reimóndez. N. 1103 (6 ao 12 nov. 2003); p. 30.

En **TINTIMÁN**. Sign.: 48/34(2)

-Xela Arias/ Xerome Calero. N. 0 (1984); p. 53.

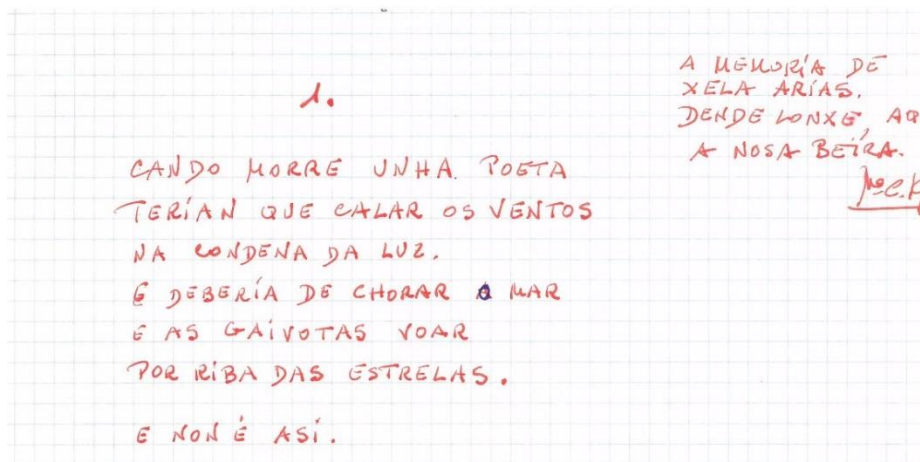
ARQUIVO PENZOL E ARQUIVO FERNÁNDEZ DEL RIEGO

materiais de arquivo de Xela Arias

ARQUIVO PENZOL

-No material do proxecto de MC Kruckenberg *Os poetas de Vigo cantan en homenaxe a súa cidade* (1988), hai 2 fotografías de Xela Arias e copia mecanoscrita da páxina de presentación da autora e dos 3 poemas cos que ela colaborou. E 1 fotografía de grupo cos poetas que participaron na iniciativa. As fotografías son de Xulio Gil.

-Manuscrito orixinal do poema *Cando morre unha poeta* de MC Kruckenberg. Refer.: MCK-Caixa 4.

-Copia mecanoscrita dos poemas de Xela Arias incluídos no libro *Elas, 2. Antoloxía poética* (2003). Refer.: MCK-Caixa 5.

-Mecanoscrito de “Darío a diario” (1995), asinado pola autora.

-Carta de Xela Arias a María Dolores Cabrera Iglesias.

-Folletos sobre homenaxes a Xela:

Exposición en Sarria: *Xela, aquela nena de Sarria* (marzo, 2021).

Xornadas de *Literatura nas marxes* (marzo, 2021).

-Páxinas do xornal *Galicia hoxe* de datas 3/11/2003 e 4/11/2003.

ARQUIVO FFR

-Orixinais manuscritos de Xela Arias, con redacción presentadas a concursos escolares infantís, entre os anos 1971 e 1990, con títulos como *O meu pobo* ou *Quen son eu, ...*

-Tarxeta de felicitación de Nadal de Edicións Xerais de Galicia, que leva o poema de Xela *galicia e nós nó de verbos nos novelos dos nomes* (1985).